

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра історії України

Дипломна робота
магістра
з теми: **«Геополітичні орієнтації українського національно-визвольного руху в період Першої світової війни»**

Виконав:
студент групи Ist1-M22z
спеціальності
014 Середня освіта (Історія)
Гарниш Віталій Вікторович

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Джерела та історіографія дослідження	6
Розділ 2. Українські землі в міжнародних відносинах напередодні та в роки Першої світової війни	16
Розділ 3. Геополітичні орієнтації українських національних сил у розпал Великої війни (серпень 1914 – лютий 1917 рр.)	36
Розділ 4. Український національний рух на завершальному етапі війни (березень 1917 – листопад 1918 рр.)	56
Висновки	77
Список використаних джерел та літератури	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Перша світова війна спричинила докорінні зміни на політичній карті світу, особливо в Європі. Розпалися чотири континентальні імперії – Російська, Австро-Угорська, Німецька (Другий рейх), Оттоманська. Народи, які проживали на їх теренах, утворили – на обширі від Фінляндії до Балканського півострова – власні держави. Українська державність стала серед них лише коротким епізодом: шанс, який давала історія і яким скористалися інші народи, українцями не був використаний. Йдеться, передусім, про реальну можливість, в умовах послаблення імперій, використати право народу на утворення власної держави. І хоча історія, як відомо, не визнає умовного способу, ретроспективний аналіз об'єктивних факторів, а ще більшою мірою – суб'єктивних діянь і прорахунків політичних лідерів українського народу, дають підстави стверджувати, що Україна, яка була буквально приречена зробити доленосний вибір – досягти державно-політичної емансипації, такою можливістю не скористалася.

Протягом століть визвольна боротьба українців пов'язувалася з пошуком союзників, отже, з пристосуванням під чужі інтереси і геополітичні сценарії. Не став винятком й період Першої світової війни. Симпатії, а відповідно – й антипатії української «провідної верстви» стосовно воюючих сторін на першому етапі війни проявилися досить виразно. На початку війни Україна не була самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин. У політичному процесі її презентувала низка громадських діячів та створені ними інституції. Оскільки в українському політикумі по обидва боки Збруча не лише збереглися, а й інтенсифікувалися довоєнні, як міжнаціональні конфлікти, так і зовнішньополітичні орієнтації, доцільно у стислій формі окреслити периметр українського політичного життя напередодні глобального світового конфлікту.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичне життя в Україні в умовах Першої світової війни (1914-1918 рр.).

Предметом дослідження є геополітичні орієнтації українського національного руху в роки Першої світової війни (імперська доба та перші два етапи національно-демократичної революції).

Територіальні межі дослідження охоплюють українські етнічні землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій. Більш конкретно вони окреслені наддніпрянським регіонами України та західноукраїнськими землями, в яких у досліджуваний період найбільш інтенсивно відбувалися політичні процеси.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють історичний період з серпня 1914 р. до листопада 1918. Нижня хронологічна межа зумовлена початком подій Першої світової війни на українських землях, верхня – їх завершенням. Однак, в роботі ми свідомо виходимо за нижню межу для з'ясування передумов українського національного руху та впливу міжнародних відносин на його інтенсивність.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі залучення документальних матеріалів, досягнень дореволюційної української історіографії, досліджень істориків і політиків зарубіжної діаспори, праць сучасних дослідників ґрунтовно вивчити процеси українського національного руху в умовах першої світової війни, визначити його геополітичну специфіку.

Відповідно до цього дослідником поставлено в праці наступні наукові завдання:

- показати історіографічні здобутки у вивченні українського національного руху початку ХХ ст., джерельну базу його дослідження;
- з'ясувати місце українських території у політичних концепціях і планах провідних країн світу напередодні та в роки Першої світової війни.

- дослідити геополітичні орієнтації українського національного руху у розпал Великої війни (серпень 1914 – лютий 1917 рр.).
- простежити особливості вітчизняного державотворення і політики на завершальному етапі війни (березень 1917 – листопад 1918 рр.)

Методологічною основою дослідження є принципи історизму, об'єктивності, комплексного, альтернативного підходу до вивчення політичної історії України. При написанні праці широко використовувалися також традиційні методи дослідження: проблемно-хронологічний, конкретно-історичний, метод періодизації, порівняльний, статистико-аналітичний та ін.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що її зміст, основні концептуальні ідеї та джерельна база є об'єктивним відтворенням реальних суспільно-політичних процесів на теренах України в роки Першої світової війни. Матеріали дослідження можна порекомендувати сучасним політичним партіям в Україні для використання в їх теоретичній та практичній діяльності.

Структура дослідження обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури.

ВИСНОВКИ

Отже, на початку ХХ ст. український національний рух активізувався і політизувався. Поряд з загальноросійськими виникають українські політичні партії різних напрямків: соціалістичного – РУП, УСП, Українська соціал-демократична «Спілка», УСДРП; національно – революційного – УНП; ліберально-демократичного – УДП та УРП, які об'єдналися в УРДП.

Історичний досвід свідчить, що перші вітчизняні політичні партії, які виникли на межі ХІХ – ХХ ст., відіграли вирішальну роль у національному самоутвердженні українців, стали могутнім фактором політичної структуризації українського громадянства. Логічним завершенням процесів політичної емансипації українців у Росії, виходу національних рухів на політичну арену було формування партійно-політичних систем у Наддніпрянщині. Їх виникнення і становлення стало важливою ознакою модернізації громадського життя в цих краях, його еволюції в напрямку європейських демократичних тенденцій.

Протягом багатьох століть «українське питання» поставало в європейській політиці у різних вимірах, під різним кутом зору, піднімаючи, в основному, проблеми економічного, національно-політичного чи територіально-адміністративного характеру. Вдале географічне розташування українських земель, вигідні шляхи сполучення, з одного боку та брак надійних кордонів, з іншого, постійно робили територію України об'єктом численних експансій з боку ближчих і дальших сусідів. Не випадково на початку ХХ ст. українські землі знову стали ареною зіткнень інтересів відразу трьох тогочасних провідних європейських держав – Німеччини, яка прагнула втілити ідею т.зв. «східного походу», Австро-Угорщини та Росії, котрі вбачали в Україні головну базу із забезпечення їх продуктами харчування та один з найбагатших на природні ресурси і сировину європейський регіон, т.зв. «житниця Європи».

Жодна із західноукраїнських партій до війни не декларувала соборність України як практично-політичне завдання. Усі вони так само, як, між іншим, і русофільсько-москвофільські організації діяли у легальному полі і демонстрували свою лояльність. Головна мета українських діячів у Галичині полягала у тому, щоб відмежуватися від поляків, у Буковині – протистояти румунам. Зовнішньополітичні інтереси імперії спричинювали в обох випадках антиросійську спрямованість українських політиків. У підросійській Україні національний рух не набув широкої публічності. В умовах переслідування й напівлегальності його генерували неформальні гуртки, окремі нелегальні політичні групи, партії, організації, які часто не контактували між собою. Партії українського спрямування не були стійкими утвореннями з тенденцією до зростання членського складу, наявністю своєї преси й відповідного впливу на широку суспільність.

Наддніпрянські політемігранти налагодили стосунки з ГУР, дієвій роботі якої перешкодила нагальна евакуація до Відня, лояльність до австрійського уряд деяких галицьких політиків, протистояння організації. Щоб поліпшити роботу ГУР, СВУ запропонував проект реформування Ради у загальноукраїнську національну організацію. Стосунки між окремими партійними групами в галицько-буковинському політикумі, не завжди доброзичливе ставлення його керівників до Союзу стримували процес перебудови ГУР і консолідаційні процеси в українському політичному таборі, применшуючи тим самим значення українського питання як важливого чинника європейської політики. Активна позиція Української парламентської репрезентації стосовно об'єднання всіх національно-політичних сил сприяла утворенню 30 квітня 1915 р. Загальної Української Ради.

Загальна українська рада – спільна організація всіх політичних чинників соборної України, які своєю остаточною метою визначили утворення самостійної України. Завданням ЗУР як загальнонаціональної політичної репрезентації українського народу на час війни було: вирішити

будь-які питання в обсязі загальноукраїнської політики, дбати про її цілісність, проводити спільні політичні акції для загальнонаціональних справ у державах, між якими поділений український народ, і на міжнародному рівні, координувати діяльність представлених у ній політичних організацій, не втручаючись у їхні внутрішні справи і не порушуючи їхньої самостійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Опубліковані джерела

1. Буковина в роки Першої світової війни 1914-1918 рр. Документи / Упорядник В.М. Ботушанський. Чернівці: Технодрук, 2014. 356 с.
2. Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України. Змагання за українську державність на Буковині (1914-1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці: Чернівецька обласна друкарня, 2009. 512 с.
3. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. Київ: Наукова думка, 1992. 554 с.
4. Листівки українських політичних партій та організацій між двома революціями (червень 1907 – початок 1917 рр.) / [упоряд. Б.І. Корольов, І.С. Михальський]. Луганськ: Вид-во Східноукраїнського державного університету, 1999. 163 с.
5. Маніфест Головної Української Ради //Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті: Документи і матеріали / Упорядн. Т. Гунчак і Р. Сольчаник. Мюнхен, 1983. Т. 1. С. 212.
6. Московська окупація Галичини 1914 – 1917 рр. в свідченнях сучасників. (Галицький архів). Львів: Априорі, 2018. 528 с.
7. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2 ч. / Упоряд.: І.О.Кресіна (керівник), О.В.Кресін, В.П.Ляхоцький, В.Ф.Панібудьласка; За ред. В.Ф.Панібудьласки. Київ, 1997. Ч. 1. 514 с.
8. Пам'яткова книжка Союзу Визволення України і Календар на 1917 рік. Відень, 1917. 388 с.
9. Перша світова війна 1914-1918 рр. і Україна: мовою документів і свідчень / Упор. В. Шевченко; [ред. кол. В.А. Смолій (голова), О.П. Реєнт (відповідальний редактор) та ін.]. Київ: «Видавництво «Кліо», 2015. 800 с.

10. Політичні засади Загальної Української Ради // Українська суспільно_політична думка в ХХ столітті: Документи і матеріали. Упорядн. Т. Гунчак і Р. Сольчаник. Мюнхен, 1983. Т. 1. С. 222–223.

11. Світова війна у поштових листівках (з колекції Івана Снігура). Чернівці: Зелена Буковина, 2008. 135 с.

12. Україна в ХХ столітті (1900–2000): Зб. документів і матеріалів / Упоряд: А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусєв та ін. К., 2000.

13. Українська партія соціалістів-революціонерів. Статут УПСР у війську та на флоті. Київ: Б.в., 1917. 19 с.

14. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. Мюнхен: Сучасність, 1983. Т. 1. 510 с.

15. Український національно-визвольний рух. Березень – листопад 1917 р. Документи і матеріали. Київ, 2003. 655с.

16. Українські політичні партії кінця ХІХ – початку ХХ ст.: програмові і довідкові матеріали / Упор. В.Ф. Шевченко та ін. Київ: Консалтінг, Фенікс, 1993. 336 с.

17. Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн.: В. Ф. Верстюк (керівник), О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький, Г. М. Михайличенко та ін. НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. Київ: Наук. думка, 1996. 590 с.

Мемуари

18. Винниченко В. Відродження нації: Історія української революції (марець 1917 р. – грудень 1919 р.) / [Репр. відтвор. вид. 1920 р.] Київ: Політвидавництво України, 1990. Ч. 1. 318 с.

19. Винниченко В. Щоденник. Т. 1: 1911–1920. Едмонтон; Нью-Йорк, 1980. 512 с.

20. Григоріїв Н. Спогади «руїнника» про те, як ми руйнували тюрми народів, а будували свою хату. Львів: Б.в., 1937. 262 с.

21. Деникин А.И. Путь русского офицера. Москва: Современник, 1991. 300 с.
22. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920). Мюнхен, 1969. 543 с.
23. Іванина Н. Залізні роки: спомини 1914-1922 рр. Львів: Б.в., 1937. 132 с.
24. Лотоцький О. Сторінки минулого. Б.м.: В-ння Української православної церкви в США, 1966. Ч.3. 396 с.
25. Макух І. На народній службі: Спогади. Київ: Основні цінності, 2001. 572 с.
26. Мельник М.І. Життя віддане народу. Спогади старого більшовика. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. 288 с.
27. Ніковський А. Масонство в Росії перед революцією і на початку війни // Філософія, історія, політологія. 1996. №1. С. 149–160.
28. Приходько В. Під сонцем Поділля. Львів: Червона калина, 1935. 251 с.
29. Шологон Л. Національно-культурний рух українців Галичини (1848-1914 рр.): спогади очевидців та учасників подій // Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина» (Івано-Франківськ). 2010. Ч. 17. С. 123–131.

Періодична преса

30. Бачинський Є. Французька преса про український рух за два роки війни // Вістник. 1916. №70. С. 839.
31. Визволення від політики грабежу і визиску // Діло. 1914. Ч. 202. 21 листоп. С. 6.
32. Вісник Союзу визволення України. 1914. № 1. С. 2.
33. Война и русские социал-демократы // Киевлянин. 1914. №202. 24 июл. С. 2.
34. До всього українського народу // Діло. 1914. Ч. 22. 30 серпня. С. 1

35. Друге засідання Загальної Української Ради // Діло. 1915, 15 мая. С. 5.
36. Нарешті протест Австрії в римській курії // Діло. 1915. Ч. 11. 20 берез. С. 6.
37. Наша платформа // Вістник. 1914. № 1. С. 1–2.
38. Про «крізу» в українським політичним таборі // Вістник СВУ. 1916. Ч. 100. С. 346–347.
39. Протест Австрії в римській курії // Діло. 1915. Ч. 11. 20 берез. С. 6.
40. Російська «Помаранчева книга» // Діло. 1914. Ч. 177. 10 серп. С. 7.
41. Слов'янська чи всеросійська справа // Діло. 1914. Ч. 179. 12 серп. С. 2.
42. Українське питання в англійській пресі // Вістник. 1915. № 31–32. С. 13.

Монографії та наукові статті

43. Андрусишин Б.І. Україна в роки Першої світової війни // Перша світова війна і слов'янські народи: Матеріали міжнар. наук. конф., 14-15 травня 1998 р. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998. С. 17-23.
44. Барвінська П. Між наукою і політикою. Інтерпретації Східної Європи в академічному середовищі німецькомовного простору у кінці ХІХ – початку ХХІ ст.: монографія. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2012. 450 с.
45. Бойко О. Політичне протистояння Української Центральної Ради і більшовиків (жовтень – грудень 1917) // Укр. іст. журн. 2003. № 4. С. 18.
46. Ботушанський В.М. Буковина у дипломатичній боротьбі за втягнення Румунії у війну на боці австро-німецького блоку (1914-1916 рр.) // Питання історії України: Збірник наукових статей. Чернівці: Золоті литаври, 1999. С. 276-285.
47. Ботушанський В. Російські плани інкорпорації Буковини (1914-1916 рр.) // Науковий вісник Чернівецького університету. 2004. Вип. 229-230: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. С. 24-32.

48. Брицький П. Ставлення українських політичних партій до Першої світової війни // Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи: мат. міжнар. нук. конф. присвяченої 80-річчю Буковинського народного віча (Чернівці 22-24 вересня 1998 р.). Чернівці: Рута, 2000. С. 128–132.

49. Буравченков А.О. Збройні сили Української Держави 1918 р. Енциклопедія історії України. Т. 3. Київ, 2005. С. 310-311.

50. Велика війна 1914-1918 рр. і Україна / упор. О. Реєнт; [ред. кол. В.А. Смолій (голова), О.П. Реєнт (відповідальний редактор) та ін.]. Київ: «Видавництво «Кліо», 2013. 784 с.

51. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. Історичні нариси. У 2-х кн. Кн. 2 / [уклад. О. Реєнт]. Київ : Кліо, 2020. 784 с.

52. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів: Світ, 1996. 448 с.

53. Ветров Р.І. Політичні партії України на початку XX ст. (1900–1925). Дніпродзержинськ: Поліграфіст, 1997. 112 с.

54. Ветров Р.І., Донченко С.П. Політичні партії України в першій чверті XX ст. (1900–1925). Дніпродзержинськ: Поліграфіст, 2001. 245 с.

55. Вільшанська О.Л. Суспільні настрої в Україні під час Першої світової війни // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Збірник. Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. Вип. 23. Перша світова війна і Україна (до 100-річчя початку Великої війни). С. 152–162.

56. Висоцький О. Українські соціал-демократи та есери: досвід перемог та поразок. Київ: Основні цінності, 2004. 272 с.

57. Волковинський В.М. Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Київ: Інститут історії України, 2004. Вип. IV. С. 52–69.

58. Гайсенюк В.В. Москвофільство в Галичині та на Буковині в роки Першої світової війни / Дисертація на здобуття наукового ступеня к.і.н. Чернівці, 2015. 240 с.

59. Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця XIX – початку XX століття. Київ: Смолоскип, 1996. 123 с.
60. Головченко В. Політичний портрет Мар'яна Меленевського // Київська старовина. 2000. №4. С. 48–60.
61. Головченко В.І., Солдатенко В.Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: монографія. Київ: Парламентське видавництво, 2009. 448 с.
62. Голуб А.І. Українська соціал-демократія і міжнародний соціалізм: сторінки політичної історії (кінець XIX – перша чверть XX століття). Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. 92 с.
63. Дацків І.Б. Брест 1918: європейський прорив України : монографія. Тернопіль : Астон, 2008. 254 с.
64. Добржанський О.В. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 574 с.
65. Довган Ю. Політика Великобританії в загальноукраїнському і галицькому питаннях напередодні і під час Першої світової війни // Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина» (Івано-Франківськ). 2002. № 8. С. 187-196.
66. Дорошенко Д. З історії української політичної думки за часів світової війни. Прага: Б.в., 1936. 99 с.
67. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр.: Доба Центральної Ради. 2-е вид. Нью-Йорк, 1954. Т. 1. 364 с.
68. Дорошенко Д. Про минулі часи на Поділлі. Коротенька історія краю. Кам'янець-Подільський: Б.в., 1919. 50 с.
69. Зайцева З.І. Суспільно-політичний дискурс української інтелігенції в роки Першої світової війни: конструювання смислів «великого суб'єкту» // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Збірник. Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. Вип. 23. Перша світова війна і Україна (до 100-річчя початку Великої війни). С. 187–199.

70. Кароєва Т.Р. Книжкова культура у підтримці патріотичних настроїв населення під час Першої світової війни (на матеріалах Подільської губернії) // *Народи світу і Велика війна 1914-1918 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції 3-4 квітня 1915 р.* Вінниця: ТОВ «Нілнан-ЛТД», 2015. С. 240–244.

71. Кирієнко О.Ю. Військова цензура в українських губерніях Російської імперії (липень 1914 р. – жовтень 1917 р.): монографія; відп. ред. О. П. Реєнт. Київ: Інститут історії України НАН України, 2016. 366 с.

72. Кліщинський П. Громадсько-політичне життя в Київській губернії під час Першої світової війни // *Наукові праці студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського державного університету. Кам'янець-Подільський*, 2006. Вип. 3. С. 17–28.

73. Кліщинський П. Соціалістичні партії в Київській губернії під час Першої світової війни (1914 – лютий 1917 рр.) // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. Вип. 8. У 5-ти томах.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. Т.1. С. 35–36.

74. Коляда І.А. Українська інтелігенція у роки Великої війни: поліційно-жандармський нагляд та політика репресій // *Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Збірник.* Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. Вип. 23. Перша світова війна і Україна (до 100-річчя початку Великої війни). С. 206–213.

75. Косик В. Франція та Україна. Становлення української дипломатії (березень 1917 – лютий 1918 рр.). Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 264 с

76. Кудряченко А. Геополітичні концепції перебудови Європи та виникнення Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки // *Україна крізь віки [Текст]: зб. наук. пр. на пошану*

акад. НАН України, проф. В. Смолія. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2010. С. 720-743

77.Кулінич І.М. Україна в загарбницьких планах німецького імперіалізму (1900–1914). Київ: АН УРСР, 1971. 216 с.

78.Купченко В.П., Серга Ж.І. Київ у Першій світовій війні (за документами Державного архіву міста Києва) // Архіви України. 2014. №4-5. С. 24–34.

79.Кураєв О. Ідея Української держави і нові засади «східної політики» Німеччини (1914–1916) // Розбудова держави. 2000. № 7–12. С. 160–170.

80.Кураєв О. Політика центральних держав щодо українського чинника у Першій світовій війні // Київська старовина. 2006. № 1. С. 73-86.

81.Кураєв О. Українська проблема у політиці Берліна та Відня у Першій світовій війні (1914-1918). Київ: НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2006. 311 с.

82.Кураєв О.О. Формування ідеології «української політики» Німеччини (1904–1916). Пам'ять століть. 2000. № 4. С. 87–93.

83.Лавров Ю.П. Початок діяльності Союзу визволення України // Укр. істор. журн. 1998. №4. С. 17–32.

84.Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918: з ілюстраціями на підставі споминів і документів. Ч. 1. Львів : накладом автора, 1929. 288 с.

85.Левицький К. Наші визвольні змагання в часі світової війни 1914–1916 рр. // Кривавого року. Віденський ілюстрований альманах на 1917 рік, Відень, 1917. С. 17-56.

86.Литвин В.М. Перша світова війна 1914-1918 рр. і Україна / відп. ред. В.А. Смолій; Ін-т історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2014. 452 с.

87.Ліб П. Приборкання повстанського руху – стратегічна дилема. Німецька окупація України 1918 року // Дорнік В., Карнер С. Окупація

України 1918 року. Історичний контекст – стан дослідження – економічні та соціальні наслідки. Чернівці, 2009. С. 110–140.

88.Ліпісевич П.М. Загальна Українська Рада: проблеми консолідації національно-демократичних сил (1914-1916 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Львів, 2005. 195 с.

89.Лозинський А.Ф. Політика держав Антанти з українського питання напередодні Першої світової війни // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Гуманітарні науки. 2016. Вип. 14. С. 47–53.

90.Лозинський А.Ф. Україна в геополітичних планах Німеччини та Австро-Угорщини напередодні Першої світової війни // Україна-Європа-Світ. Міжнар. зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 18. С. 155–163.

91.Лозинський А. Українці на службі в австро-угорській армії // Всеукр. наук. журн. «Мандрівець» (Тернопіль). 2016. № 2 (122). С. 20-24.

92.Любовець О. М. Проблема української державності в програмах і діяльності українських політичних партій (березень – листопад 1917 р.) // Укр. іст. журн. 2003. № 4. С. 22–25.

93.Любченко В.Б. Теоретична та практична діяльність російських націоналістичних організацій // Укр. істор. журн. 1996. №2. С. 55–64.

94.Мазур О.Я., Баран І.В. Українське питання в політиці провідних держав напередодні Великої війни (1914-1918 рр.) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. 2014. № 784. С. 70–75.

95.Майоров М. З історії революційної боротьби на Україні 1914-1918 рр. Харків: Держвидав України, 1928. 78 с.

96.Масіян Н.Б. Буковина напередодні окупації (за матеріалами Державного архіву Чернівецької області) // Архіви України. 2014. №4-5. С. 42-51.

97. Міхєєв А. Еволюція образу України у Великій Британії під час Першої світової війни // Київські історичні студії: науковий журнал. 2020. № 1(10). С. 17-25.

98. Михальський І.С. Джерела з історії українських політичних партій кінця ХІХ – початку ХХ ст. Луганськ: Альма матер, 2003. 343 с.

99. Назарова Є.П. Діяльність українських політичних партій і громадських організацій Катеринославської губернії в період Першої світової війни (1914 – лютий 1917 рр.) // Культура народів Причорномор'я. 2009. № 171. С. 14-24.

100. Наріжний С. Українська еміграція: Культурно-освітня праця між двома війнами. Прага, 1942. 320 с.

101. Народи світу і Велика війна 1914-1918 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції 3-4 квітня 1915 р. Вінниця: ТОВ «Нілнан-ЛТД», 2015. 350 с.

102. Никифорак М.В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774-1918 рр.). Чернівці: Рута, 2004. – 384 с.

103. Осадчий Ю.Г. Партії і профспілковий рух на Україні (1905-1918). Київ: Либідь, 1991. 180 с.

104. Павко А.І. Політичні партії, організації в Україні: кін. ХІХ – поч. ХХ ст.: зародження, еволюція, діяльність, історична доля. Київ: Либідь, 1999. 247 с.

105. Патер І. Союз визволення України: проблеми державності соборності. Львів : Інститут краєзнавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. 346 с.

106. Патер І.Г. Статус окупованих територій Галичини і Буковини в 1914-1917 рр. // Історія державної служби в Україні : у 5 т. Т. 1. Київ: Ніка-Центр, 2009. С. 379-409.

107. Патер І. Українське питання в антантському та австро-німецькому вимірах (серпень 1914 – лютий 1917 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2019. Спецвипуск. С. 494–519.

108. Перша світова війна у фокусі історії (дипломатичні та політичні колізії Великої війни): монографія / Наукова редакція д.і.н., проф. С.С. Трояна Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 352 с.

109. Пиріг Р. Державна служба Гетьманату Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918) // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. Київ, 2009. № 15. С. 66–95.

110. Політична історія України. ХХ ст.: У6 т.: На зламі століть (кінець ХІХ ст. – 1917 р.) / [Ю.А. Левенець, Л.П. Нагорна, М.С. Кармазіна]. Київ: Генеза, 2002. Т. 1. 420 с.

111. Попик С. Українці в Австрії 1914-1918: Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. Київ-Чернівці: Золоті Литаври, 1999. 234 с.

112. Реєнт О.П., Сердюк О.В. Загострення суперечностей в імперському суспільстві у роки першої світової війни (липень 1914 – лютий 1917 рр.) // Проблеми історії України ХІХ – ХХ ст. Київ: Інститут історії України, 2004. Вип. VII. С. 5–47.

113. Реєнт О.П., Сердюк О.В. Перша світова війна і Україна. Київ: Генеза, 2004. 473 с.

114. Реєнт О., Янишин Б. Українські землі в роки Першої світової війни у працях українських істориків (до 1991 р.) // Історичний журнал. 2004. №9. С. 52–61.

115. Реєнт О., Янишин Б. Україна у Великій війні 1914-1918 рр.: основні дослідницькі напрямки в сучасній українській історіографії // Історичний журнал. 2005. №1. С. 45–60.

116. Ремер К., Бах П. Політика німецького імперіалізму щодо України в Першій світовій війні // Укр. істор. журн. 1968. №8. С. 21–30.

117. Саранча В.І. Український національний рух на Полтавщині під час Першої світової війни (за документами державного архіву Полтавської області) // Архіви України. 2016. № 1. С. 116-122.

118. Сарбей В.Г. Історія України (XIX – початок XX ст.). Київ: Генеза, 1994. 271 с.
119. Семотюк О. Українське питання у роки Першої світової війни: виникнення та розвиток // Українські варіанти. 1997. № 1. С. 21-27.
120. Середюк В. Реалізація «українського питання» у правовій доктрині Австро-Угорщини напередодні Першої світової війни // Підприємництво, господарство і право. 2021. №5. С. 183-189.
121. Сідак В.С. Діяльність спецслужб Австро-Угорщини та Німеччини на українських землях Російської імперії (кінець XIX. – початок XX ст.) // Укр. істор. журнал. 1997. №6. С. 45–57.
122. Слободянюк М. Україна в геополітиці великих держав під час Першої світової війни 1914-1918 рр. // Українознавство. 2019. №2. С. 98-108.
123. Стародуб А. Церковна політика Росії в Галичині під час Першої світової війни: експансія «воєнного православ'я» / Доповідь на Міжнародній конференції «Насилля влади проти свободи сумління: репресивна політика Радянської влади щодо християнських Церков та віруючих (ідейні засади, механізми реалізації, історичні наслідки)». Київ, 3-5.03.2006 URL: <http://ruh.znaimo.com.ua/index-5229.html>.
124. Степанюк В., Довбищенко Я. З історії українського соціал-демократичного руху (1900-1918 рр.): Українська соціал-демократична робітничка партія. Харків: Вид-во Харківського Комітету УСДРП, 1918. 32 с.
125. Супронюк О. Діяльність Союзу визволення України та його часопису «Вісник Союзу визволення України» як етап змагань за державність України (до 100-річчя виникнення) // Світогляд. 2014. №4. С. 44-53.
126. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918). Київ-Львів, 1996. 311 с.
127. Ткаченко В.В., Кириєнко О.В. Кримінальна та адміністративно-правова відповідальність за порушення норм цензури в Російській імперії // Наука і правоохоронна. 2016. №4. С. 146–155.

128. Томашівський С. Галичина: політико-історичний нарис з приводу Світової війни. 2-е вид. Львів : [накл. в-ва.], 1915. 32 с.
129. Троян С. Велика війна 1914-1918 рр.: геополітичні зрушення світосистеми // Перша світова війна у фокусі історії (дипломатичні та політичні колізії Великої війни): монографія. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. С. 5-34.
130. Україна між самовизначенням та окупацією: 1917–1922 роки / Вольфрам Дорнік та ін. ; упоряд. В. Дорнік ; пер. з нім. В. Кам'янець ; наук. ред. Р. Пиріг. Київ:Ніка-Центр, 2015. 512 с.
131. Українська державність у ХХ столітті. Київ: Наукова думка, 1996. 275 с.
132. Українська політика самодержавства у Першій світовій війні // Osvita.ua. Вища освіта. Реферати. Політологія. 23.02.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16073/>
133. Феденко П. Український громадський рух у ХХ ст. Курс лекцій. Подєбради: Б.в., 1934. 166 с.
134. Фісанов В. Буковинське і галицьке питання у міжнародних відносинах періоду першої світової війни // Вісник Центру буковинознавства. Серія історична. Вип. 1. 1993. С. 28-37.
135. Христюк П. Замітки і матеріали до історії Української революції. 1917- 1920 рр. / Український соціологічний інститут. Фототип. передрук для студій. Нью-Йорк, 1969. 192 с.
136. Что такое «Союз освобождения Украины»? Ответ Российскому генеральному штабу на его «извещение» о названом Союзе. Стокгольм, 1917. 11 с.
137. Шмаленко Ю.І. Геополітичні концепції українських вчених на початку ХХ ст. // https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=http://nbuv.gov.ua/site_s/default/files/all_files/references/201606/vtdo_ro_8.pdf

138. Щербак М.Г., Щербак Н.О. Національна політика царизму на Правобережній Україні (друга половина XIX – початок XX ст.). Київ: Наукова думка, 1997. 388 с.

139. Яневський Д. Політичні системи України 1917-1920 рр.: спроби творення і причини поразки. Київ: Дух і література, 2003. 767 с.